

Utvärderare:

Jens Sjölander, Malmö högskola

E-post: jens.sjolander@mah.se

Tel. 040/665 75 38, 073/261 35 49

Utvärdering av försöket med frivilliga drogtestar i Landskrona kommun

Bakgrund

Under 2008 införs i Landskrona kommun ett försök med frivilliga drogtester på Sandåkerskolan. Sandåkerskolan är en kommunal högstadieskola med totalt 139 elever i årskurs åtta och nio. Dessa elever har inbjudits att på frivillig bas delta i programmet med frivilliga drogtester. För deltagande i programmet krävs elevens samt föräldrarnas medgivande. 61 elever har lämnat sitt medgivande till att delta i försöket vilket motsvarar 46 procent av skolans elever i årskurs åtta och nio. Bland dessa elever har tio procent av eleverna slumpmässigt valts ut att lämna drogtester.

Syfte

Utvärderingens syfte har varit att undersöka vilka möjliga effekter som införandet av frivilliga drogtester haft på eleverna på Sandåkerskolan. Förändringar som studerats är elevernas användande av narkotika, deras attityder till narkotika samt elevernas kunskaper om narkotika. Denna rapport görs efter överenskommelse i form av en kortare resultatredovisning av för utvärderingen centrala mått. En mer omfattande rapport är planerad till uppföljningen av projektets nästa fas då försöket med frivilliga drogtester enligt de ursprungliga planerna skall omfatta fler skolor och elever i Landskrona kommun.

Metod

Utvärderingen är en totalundersökning vilket innebär att alla som omfattas av försöket med frivilliga drogförsök på Sandåkerskolan i Landskrona ingår i utvärderingen. Utvärderingen har gjorts i form av en webbaserad enkät som sänts ut till eleverna. Samma enkät har skickats ut vid två tillfällen i syfte att studera eventuella förändringar i elevernas svar. Enkätens frågor har konstruerats i syfte att studera elevernas erfarenheter och attityder till narkotika samt kunskap om narkotika. I konstruktionen av enkäten har synpunkter beaktats ifrån projektets huvudman, Landskrona kommun samt utvärderingens finansiär, Carnegie Stiftelsen. Enkäten konstruerades i form av en så kallad publik enkät som publicerats på en server som nås genom en länk. Länken sändes till Sandåkerskolan som administrerade datainsamlingen med hjälp av skolans bibliotekarie. Då enkäten besvarats skickas den in genom ett klick i slutet på enkäten. Samliga svar är anonyma och det går inte att se vem som besvarat enkäten vid ett visst tillfälle. Då svaren sänts in anonymt går det inte att se eventuella förändringar i svaren på individnivå utan det är bara relativa förändringar hos gruppen som helhet som kan studeras.

Utvärderingen har utförts av fil. mag. Jens Sjölander, utvärderare vid Malmö högskola. Lektor Robert Svensson vid Malmö högskola har bistått med kommentarer beträffande enkätens konstruktion samt hjälp med analys av resultatet. Tidsmässigt har drygt fem veckor lagts på uppdraget.

Svarsfrekvens och bortfall

Tabell 1: Svarsfrekvens och bortfall uppdelat på kön.

	T1			T2		
	Antal svar	Antal årskurs 8,9	Svarsfrekvens	Antal svar	Antal årskurs 8,9	Svarsfrekvens
Pojkar	61	70	87 %	48	70	69 %
Flickor	61	64	95 %	58	64	91 %
Tot.	122	134	91 %	106	134	79 %

Svarsfrekvensen var 91 procent vid första tillfället och 79 procent vid andra tillfället. Lika många flickor som pojkar besvarade enkäten vid första insamlingstillfället. Vid det andra tillfället är andelen flickor något mindre. I det följande redovisas svarsfrekvensen med avseende på deltagande i programmet.

Tabell 2: Svarsfrekvens i förhållande till deltagande i programmet med frivilliga drogtestar

	T1	T2	N
Deltar	89 %	74 %	61
Deltar inte	93 %	84 %	73
Tot.			134

Procentuellt är minskningen av svarsfrekvensen störst bland de elever som deltar i programmet med frivilliga drogtestar.

Skäl för och emot deltagande i programmet

Enkäten innehöll frågor om varför eleverna valt att delta alternativt inte delta i programmet med frivilliga drogtester. Svartalternativen var fasta och mer än ett alternativ kunde kryssas för.

Tabell 3: Skäl för att delta i programmet med frivilliga drogtester. (Observera att procentsatsen avser del av elever som valt att delta i programmet med frivilliga drogtester).

	Procent	
	T1 (N=54)	T2 (N=45)
Mina föräldrar ville att jag skulle gå med i programmet	54	51
En kompis ville gå med i programmet så då gick även jag med	0	2,2
Jag använder narkotika och vill sluta med det	1,9	2,2
Jag använder inte narkotika och vill visa det	67	58
Om annat, specificera	5,6	0,9

Det är i huvudsak två skäl eleverna uppgett som motiv för sina val att delta i programmet med frivilliga drogtester: föräldrarnas vilja samt elevens egen vilja att visa sin drogfrihet. Över 50 procent av eleverna angav vid båda tillfällena att deras vilja att vara med i programmet berodde på deras föräldrars vilja. Vid mättillfälle ett var det 67 procent och vid mättillfälle två 58 procent av eleverna som upp gav att deras val att delta i programmet motiverades av en vilja att visa sin drogfrihet. Endast en elev hade kryssat för att skälet för deltagande i programmet var ett pågående narkotikamissbruk som personen ville bryta. Uppenbarligen är inte narkotikaanvändande ett skäl som motiverat eleverna för ett deltagande i programmet med frivilliga drogtester.

Tabell 4: Skäl för att inte delta i programmet med frivilliga drogtester.(Observera att procentsatsen avser del av elever som inte valt att delta i programmet med frivilliga drogtester).

	Procent	
	T1 (N=68)	T2 (N=61)
Jag använder inte narkotika	92,6	85,2
Jag använder narkotika men har inga problem av detta	2,9	9,8
Jag tror inte frivilliga drogtester i skolan är en bra metod	29,4	31,1
Skolan har inte med att göra om jag använder narkotika	19,1	34,4
Mina föräldrar ville inte jag skulle gå med i programmet	4,4	9,8
Mina kompisar tyckte inte jag skulle gå med i programmet	0	4,9
Om annat, specificera	13,2	8,1

De flesta, som valt att *inte* delta i programmet uppgav det faktum att de *inte* använde narkotika som huvudskäl till att inte delta i programmet. Detta alternativ uppgavs av 92,6 procent av eleverna vid första mättillfället samt 85,2 procent vid andra mättillfället. Därefter angav kring 30 procent av eleverna vid båda mättillfällena att de inte trodde på metoden med frivilliga drogtester som skäl till att inte delta i programmet.

Svarsalternativet att skolan inte har med elevernas narkotikamissbruk kryssades för av 20 procent av eleverna vid första mättillfället samt 35 procent vid andra mättillfället. Detta svarsalternativ ökade således något vid det andra mättillfället. Ökningen skulle kunna tolkas som uttryck för en ett ökat motstånd mot försöket med frivilliga drogtester i skolan. Ett fåtal elever anger som skäl att de använder narkotika men inte har något problem av detta. Vid andra mättillfället uppgav således sex elever detta alternativ.

Tycker eleverna att metoden med frivilliga drogtester är en bra metod?

Samtliga elever fick även möjlighet att värdera försöket med frivilliga drogtester. Så här ställde de sig till påståendet:

Tabell 5: ”Frivilliga drogtester i skolan är ett bra sätt att minska ungdomars narkotikaanvändande”:

T1

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
1	Ja, det stämmer precis	18	14.8
2	Det stämmer delvis	36	29.5
3	Tveksamt om det stämmer eller inte stämmer	24	19.7
4	Det stämmer knappast	13	10.7
5	Nej, det stämmer inte alls	31	25.4
	Total:	122	100.0
Antal obesvarade: 1			

(forts tabell 5)

T2

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
1	Ja, det stämmer precis	16	15.4
2	Det stämmer delvis	14	13.5
3	Tveksamt om det stämmer eller inte stämmer	26	25.0
4	Det stämmer knappast	16	15.4
5	Nej, det stämmer inte alls	32	30.8
	Total:	104	100.0

Antal obesvarade: 3

Om svarsalternativen grupperas i tre alternativ ”ja, nej, tveksamt” fås följande fördelning av svarsalternativen:

Tabell 6:

	T1 (N=122)	T2 (N= 104)
	%	%
Ja	44,3	28,8
Nej	36,1	46,2
Tveksamt	19,7	22,1

Andelen elever vid andra tillfället som svarat jakande på påståendet att metoden är bra har minskat och andelen som svarat nekande har ökat. Förändringen ligger på gränsen till

att vara statistiskt säkerställd med $p=0,057$ ¹. Svaren antyder en något mer tveksam eller negativ inställning till metoden vid andra mättillfället än vid första. Om en uppdelning görs med avseende på deltagande samt icke-deltagande i programmet med frivilliga drogtestar ges följande resultat:

¹ P-värden med värden mindre än 0,05 avser den statistiska sannolikheten att förändringen mellan två variabler med 95 procents säkerhet inte beror på slumpen. P-värdet utgör således ett mått på graden av samband mellan två variabler.

Tabell 7: ” Frivilliga drogtester i skolan är ett bra sätt att minska ungdomars narkotikaanvändande” . Svar är uppdelade på deltagande samt icke-deltagande i programmet med frivilliga drogtester

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	Ja	Count	31	15	46
		% within Tid	57,4%	33,3%	46,5%
	Tveksam	Count	8	14	22
		% within Tid	14,8%	31,1%	22,2%
	Nej	Count	15	16	31
		% within Tid	27,8%	35,6%	31,3%
	Total	Count	54	45	99
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%
Deltar inte	Ja	Count	23	15	38
		% within Tid	33,8%	25,4%	29,9%
	Tveksam	Count	16	12	28
		% within Tid	23,5%	20,3%	22,0%
	Nej	Count	29	32	61
		% within Tid	42,6%	54,2%	48,0%
	Total	Count	68	59	127
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%

Det visar sig att stödet för metoden minskat i synnerhet hos de elever som *deltar* i programmet med frivilliga drogtester. Ifrån att vid första mätningen ha haft en majoritet som uttryckte tilltro till metoden har denna andel minskat till drygt en tredjedel vad andra mättillfället. Andelen tveksamma har likaledes ökat. Förändringarna är statistiskt säkerställda med $p=0,039$. Andelsmässigt minskar stödet för metoden även hos de elever som inte är med i programmet. Denna förändring är dock inte statistiskt säkerställd.

Även om de elever som angivit tidigare erfarenhet av narkotika filtreras bort blir förändringen tydligare. Andelen som anser metoden vara bra halveras mellan mättillfällena. Förändringen är statistiskt säkerställd ($p=0,028$).

Erfarenhet av droger

Eleverna fick svara på frågan om de under den föregående terminen hade använt narkotika.

Tabell 8: "Har du någon gång under den senaste terminen använt narkotika?"

	T1		T2		Total
	%	N	%	N	N
Ja	8,3	10	9,5	10	20
Nej	91,7	110	90,5	95	205
Tot		120		105	225

Övergripande kan det inte noteras några större förändringar i fördelningen mellan de elever som provat narkotika och de som inte provat narkotika mellan de två mättillfällena. Tio personer svarade vid båda tillfällena jakande på denna fråga, vilket motsvarar mellan åtta och nio procent av samtliga elever som besvarat enkäten. En var flicka och nio pojkar. I huvudsak uppger eleverna att det handlar om hasch/marijuana samt ecstasy. Utav de tio som uppgett sig ha provat narkotika uppgav sig vid första mättillfället tre elever vara med i programmet med frivilliga drogtester. Vid andra mättillfället var motsvarande siffra två elever. Det är således en minoritet av de elever som uppgett sig använda narkotika som är med i programmet med frivilliga drogtester. Siffrorna på Sandåkerskolan ligger kring riksnittet. I CAN:s studie av skolelevs drogvänor uppgav 2007 sex procent av pojkarna och fem procent av flickorna ha provat narkotika (CAN 2007). Det stora flertalet av Sandåkerskolans elever som besvarat enkäten, över 90 procent, har under den föregående terminen *inte* använt narkotika.

Lust att prova narkotika

Enkäten innehöll frågor om elevernas lust att prova narkotika under den föregående terminen. Så här svarade de elever som uppgett att de under samma tidsperiod *inte* provat narkotika:

Tabell 9: “Har du någon gång under den senaste terminen haft lust att prova narkotika”
(Endast svarsalternativ från elever som under samma period *inte* provat narkotika redovisas)

	T1		T2		Total
	N	%	N	%	N
Ja	6	5,5	3	3,2	9
Nej	99	90,0	84	89,4	183
Tveksam	5	4,5	7	7,4	12
Tot	110		94		204

Andelen som uppger sig under den senaste terminen ha haft lust att prova narkotika har minskat något mellan mätperioderna, från 5,5 till 3 procent. Samtidigt har andelen tveksamma ökat ifrån 4,5 procent till 7,4. Förändringarna är dock små och är inte statistiskt säkerställda ($p=0,518$). Om förändringen mäts mot deltagande respektive icke-deltagande i programmet ges följande siffror:

Tabell 10: “Har du någon gång under den senaste terminen haft lust att prova narkotika”
 (Endast svarsalternativ från elever som under samma period *inte* provat narkotika redovisas). Svar är uppdelade på deltagande samt icke-deltagande i programmet med frivilliga drogtestar

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	ja	Count	2	0	2
		% within Tid	4,1%	0%	2,2%
	nej	Count	46	41	87
		% within Tid	93,9%	95,3%	94,6%
	tveksam	Count	1	2	3
		% within Tid	2,0%	4,7%	3,3%
	Total	Count	49	43	92
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%
Deltar inte	ja	Count	4	3	7
		% within Tid	6,6%	5,9%	6,2%
	nej	Count	53	43	96
		% within Tid	86,9%	84,3%	85,7%
	tveksam	Count	4	5	9
		% within Tid	6,6%	9,8%	8,0%
	Total	Count	61	51	112
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%

Det kan noteras en liten minskning över tid bland de elever som är med i programmet och som under den föregående terminen inte har provat narkotika (från två till noll elever). Minskningen är dock inte statistiskt säkerställd.

I CAN:s skolundersökning ifrån 2007 om skolelevers drogvanor uppges att i genomsnitt 3 procent av pojkarna och sju procent av flickorna som inte provat narkotika uppgett sig ha haft lust att prova narkotika (CAN 2007). Siffrorna i Landskrona antyder att situationen i detta avseende inte avviker avsevärt från rikssnittet. De allra flesta, kring 90 procent, av de som besvarat enkäten har inte provat narkotika och kring 90 procent av dessa har heller inte haft lust att prova narkotika.

Möjlighet att prova narkotika

Tabell 11: ”Har du någon gång under den senaste terminen haft möjlighet att prova narkotika?” Svaren avser elever som under samma tidsperiod inte provat narkotika.

	T1		T2		Totalt
	N	%	N	%	
Ja	18	16,4	18	18,9	36
Nej	85	77,3	62	65,3	147
Tveksam	7	6,4	15	15,6	22
Totalt	110		95		205

18 elever som inte uppgett sig ha provat på narkotika uppgav sig haft möjlighet att göra det. Detta utgör ca 16 procent vid första mättillfället och 19 procent vid andra mättillfället. Andelen som angett sig inte ha haft möjlighet att prova narkotika har under samma period minskat med tolv procent. Förändringen är nästan statistiskt säkerställd ($p=0,066$). I CAN:s senaste skolundersökning om elevers drogmissbruk uppges att drygt 20 procent uppgett sig haft möjlighet att prova narkotika men inte gjort det. Andelen i Landskrona avviker sålunda inte avsevärt ifrån det senaste nationella snittet (CAN 2007).

I följande tabell redovisas förändringarna med avseende på deltagande och icke-deltagande i programmet.

Tabell 12: “Har du någon gång under den senaste terminen haft möjlighet att prova narkotika?” Svaren är uppdelade på elever som deltar respektive inte deltar i programmet med frivilliga drogtestar vid mättillfällena T1 samt T2.

			Tid		
			T2	T1	Total
Deltar	ja	Count	8	6	14
		% within Tid	16,3%	14,0%	15,2%
	nej	Count	38	29	67
		% within Tid	77,6%	67,4%	72,8%
	tveksamt	Count	3	8	11
		% within Tid	6,1%	18,6%	12,0%
Total	Count	49	43	92	
% within Tid		100,0%	100,0%	100,0%	
Deltar inte	ja	Count	10	12	22
		% within Tid	16,4%	23,1%	19,5%
	nej	Count	47	33	80
		% within Tid	77,0%	63,5%	70,8%
	tveksamt	Count	4	7	11
		% within Tid	6,6%	13,5%	9,7%
Total	Count	61	52	113	
% within Tid		100,0%	100,0%	100,0%	

Något färre elever som deltar i programmet uppger sig vid andra mättillfället haft möjlighet att prova narkotika. Samtidigt ökar andelen bland elever som inte deltar i programmet. Andelen tveksamma ökar för båda grupperna. Förändringarna är dock inte statistiskt säkerställda.

Attityder till narkotika

Frågorna 17 och 18 konstruerades i syfte att mäta elevernas attityder till narkotika. I fråga 17 ombads eleverna ange hur troligt det var att de inom ett år skulle prova ett antal olika narkotiska preparat. I fråga 18 skulle eleverna ta ställning till olika påståenden beträffande narkotika och narkotikapolitik. I det följande redovisas utvalda svar ifrån dessa frågor.

Tabell 13: "Ungdomar bör aldrig prova narkotika". Svaren redovisas för de två mättillfällena T1 samt T2:

	T1		T2		Totalt
	N	Valid %	N	Valid %	
Ja	107	88,4	87	83,7	194
Nej	8	6,6	12	11,5	20
Tveksam	6	5,0	5	4,8	11
Totalt	121		104		225

Något fler elever svarar nekande på påståendet vid det andra mättillfället och något färre svarar jakande. Förändringen är dock inte statistiskt säkerställd med $p=0,432$.

Tabell 14: "Jag tycker det är okej att röka hasch/marijuana då och då". Svaren redovisas för de två mättillfällena T1 samt T2:

	T1		T2		Totalt
	N	Valid %	N	Valid %	
Ja	14	11,7	16	15,4	30
Nej	94	78,3	80	80	174
Tveksam	12	10	8	7,7	20
Totalt	120		104		224

Såväl de som svarat jakande som de som svarat nekande på detta påstående ökade något under mätperioden. Ökningen är dock inte statistiskt säkerställd med $p=0,631$

Tabell 15: "Alla som provar narkotika kommer till slut att ångra det": Svar redovisas vid de två mättillfällena T1 samt T2

	T1		T2		Totalt
	N	Valid %	N	Valid %	
Ja	98	81,0	77	74,0	175
Nej	9	7,4	14	13,5	23
Tveksam	14	11,6	13	12,5	27
Totalt	121		104		225

En något större andel av eleverna svarade jakande och en något mindre del jakande på detta påstående vid andra mättillfället, T2. Förändringen är dock inte statistiskt säkerställd med $P=0,305$

Eleverna tillfrågades hur troligt de ansåg det vara att de om ett år skulle använda olika typer av narkotika. Följande resultat gavs vid de två insamlingstillfällena:

Tabell 16: ”Hur troligt är det att du kommer att göra följande om ett år?”

	T1 (N=122)				T2 (N=104)			
	Troligt		Inte Troligt		Troligt		Inte troligt	
Röka marijuana eller hasch	9	7,4	113	92,6	15	14,4	89	85,6
Sniffa något för att bli hög	8	6,6	114	93,4	14	13,5	90	86,5
Ta ecstasy	7	5,7	115	94,3	14	13,5	90	86,5
Använda andra olagliga droger	9	7,4	113	92,6	15	14,4	89	85,6

Över 90 procent av eleverna vid första mättillfället och 85,6 procent vid det andra tillfället uppgav det som inte troligt att de om ett år skulle prova ett av de nämnda preparaten. Andelen elever som angett det som troligt har ökat något mellan mättillfällena. Ökningen är dock liten. Totalt sett rör det sig om få personer. Ökningen ligger på gränsen till att vara statistiskt säkerställd med p-värden kring 0,087. Bara förändringen beträffande ecstasy är statistiskt säkerställd med ett $p = 0,046$.

I det följande redovisas svaren för dem som angett det vara troligt att de skulle prova narkotika eller dylikt mot uppgivet narkotikabruk.

Tabell 17: Andelen elever som uppgett det troligt att de inom ett år kommer att prova något av de nämnda preparaten. Resultatet redovisas vid de två mättillfällena, T1 samt T2.

	Provot narkotika				Inte provat narkotika			
	T1		T2		T1		T2	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Hasch/ Marijuana	77,8	9	64,3	14	22,2	9	35,7	14
Ecstasy	100	7	69,2	13	0	7	30,8	13
Sniffa lim	87,5	8	69,2	13	12,5	8	30,8	13
Annan narkotika	77,8	9	64,3	14	22,2	9	35,7	14

Andelsmässigt ökar andelen hos de elever *utan* tidigare angiven erfarenhet av narkotika. Sammantaget rör det sig dock om totalt sett få personer.

I de följande tabellen redovisas svarsfrekvenserna på frågan uppdelat på deltagande och icke-deltagande i programmet med frivilliga drogtester.

Tabell 18: “Hur troligt är det att du om ett år kommer att röka hasch/marijuana? ”. Svaren är uppdelade på elever som deltar respektive inte deltar i programmet med frivilliga drogtester

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	troligt	Count	3	3	6
		% within Tid	5,6%	6,7%	6,1%
	inte troligt	Count	51	42	93
		% within Tid	94,4%	93,3%	93,9%
	Total	Count	54	45	99
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%
Deltar inte	troligt	Count	6	12	18
		% within Tid	8,8%	20,3%	14,2%
	inte troligt	Count	62	47	109
		% within Tid	91,2%	79,7%	85,8%
	Total	Count	68	59	127
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%

Det är främst i gruppen som *inte* deltar i programmet som vi kan se en ökad benägenhet för att i framtiden prova hasch eller marijuana. Förändringen för denna grupp har värden som ligger strax över vad som är statistiskt säkerställt ($p=0,063$). För gruppen som deltar i försöket är värdena mer stabila och små förändringar mellan mättillfällena kan noteras. Motsvarande trend som för hasch ovan kan ses för de övriga ovan nämnda narkotiska preparaten.

Tabell 19: “Hur troligt är det att du om ett år kommer att sniffa?” Svaren är uppdelade på elever som deltar respektive inte deltar i programmet med frivilliga drogtester

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	troligt	Count	3	3	6
		% within Tid	5,6%	6,7%	6,1%
	inte troligt	Count	51	42	93
		% within Tid	94,4%	93,3%	93,9%
	Total	Count	54	45	99
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%
Deltar inte	troligt	Count	5	11	16
		% within Tid	7,4%	18,6%	12,6%
	inte troligt	Count	63	48	111
		% within Tid	92,6%	81,4%	87,4%
	Total	Count	68	59	127
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%

Förändringen syns även här främst i gruppen som *inte* deltar i programmet. Förändringen gränsar till att vara statistiskt säkerställd ($p=0,056$). Motsvarande ses när det gäller ecstasy:

Tabell 20: “Hur troligt är det att du om ett år kommer att prova ecstasy?” “Svaren är uppdelade på elever som deltar respektive inte deltar i programmet med frivilliga drogtester

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	troligt	Count	2	3	5
		% within Tid	3,7%	6,7%	5,1%
	inte troligt	Count	52	42	94
		% within Tid	96,3%	93,3%	94,9%
	Total	Count	54	45	99
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%
Deltar inte	troligt	Count	5	11	16
		% within Tid	7,4%	18,6%	12,6%
	inte troligt	Count	63	48	111
		% within Tid	92,6%	81,4%	87,4%
	Total	Count	68	59	127
		% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%

Även här ses förändring i gruppen som inte deltar i programmet där fler anser sig benägna att i framtiden prova ecstasy vid andra mättillfället än vid första. Förändringen gränsar till att vara statistiskt säkerställd med $p=0,056$. För gruppen som deltar i programmet är förändringarna mindre och inte statistiskt säkerställda.

Resultaten antyder att det ännu inte går att påvisa att försöket med frivilliga drogtester ger preventiva effekter för de elever som deltar i programmet. För eleverna som inte deltar i programmet antyds en motsatt utveckling: fler elever anser det som mer troligt vid andra mättillfället att de om ett år kan tänka sig prova ett av de uppräknade preparaten. Små förändringar noteras, vilka gränsar till att vara statistiskt säkerställda. Om även tidigare erfarenhet av narkotika beaktas kan det noteras att de största skillnaderna för denna grupp noteras hos de elever som inte tidigare provat narkotika. Dessa förändringar är dock inte statistiskt säkerställda.

Kunskap om narkotika

Försöket med frivilliga drogtester har även underbyggts av en ambition att öka ungdomars kunskaper om narkotika. Frågorna nio och tio hade till syfte att mäta hur eleverna uppskattade sin kunskap om narkotika samt hur de i huvudsak fick information om narkotika.

Tabell 21: ”Jag vet allt jag behöver veta om narkotika”. Svaren är uppdelade på elever som deltar respektive inte deltar i programmet med frivilliga drogtester vid mättillfällena T1 och T2

			Tid		
			T1	T2	Total
Deltar	Ja	Count	29	26	55
		% within Tid	53,7%	57,8%	55,6%
	Nej	Count	9	8	17
		% within Tid	16,7%	17,8%	17,2%
	Tveks- amt	Count	16	11	27
		% within Tid	29,6%	24,4%	27,3%
Total	Count	54	45	99	
	% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%	
Deltar inte	Ja	Count	48	35	83
		% within Tid	70,6%	57,4%	64,3%
	Nej	Count	5	9	14
		% within Tid	7,4%	14,8%	10,9%
	Tveks- amt	Count	15	17	32
		% within Tid	22,1%	27,9%	24,8%
Total	Count	68	61	129	
	% within Tid	100,0%	100,0%	100,0%	

Andelen elever som inte deltar i programmet och som svarat ja minskar procentuellt över tid. Andelen elever som är med i programmet och svarar ja ökar marginellt över perioden. Förändringarna är dock inte statistiskt säkerställda. Inget säkert kan således sägas om hur programmet påverkat eleverna i detta avseende.

Tabell 22: Var får eleverna huvudsakligen information om narkotika. Svar redovisas separat för de båda mättilfällena:

T1

Grundinformation

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
1	I skolan	79	64.2
2	Av en kompis	30	24.4
3	Av mina föräldrar	54	43.9
4	Av en langare	6	4.9
5	På Internet	50	40.7
6	Via nyhetsmedia så som TV och radio	74	60.2
7	I böcker och tidsskrifter	29	23.6
8	Om annat, specificera	2	1.6

T2

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
1	I skolan	38	35.5
2	Av en kompis	33	30.8
3	Av mina föräldrar	50	46.7
4	Av en langare	15	14.0
5	På Internet	49	45.8
6	Via nyhetsmedia så som TV och radio	65	60.7
7	I böcker och tidsskrifter	24	22.4
8	Om annat, specificera	7	6.5

Det är huvudsakligen via media, Internet, föräldrar samt i skolan som eleverna får information om narkotika. Noteras kan att betydligt färre elever angav skolan vid andra mättilfället än vid första.

Samman tagen bedömning

Övergripande verkar ett flertal av eleverna på Sandåkerskolan som omfattas av programmet med frivilliga drogtester ha en skeptisk inställning till narkotika, såväl före som efter införandet av försöket med drogtester. Antalet elever som angett sig ha provat narkotika avviker inte heller nämnvärt från rikssnittet och de flesta eleverna på skolan instämmer i påståendet att ungdomar inte bör prova narkotika.

Beträffande förändringar av elevernas drogvanor, attityder till narkotika samt kunskap om narkotika är det svårt att se tydliga, statistiskt säkerställda skillnader i resultaten mellan de två mättillfällena. Benägenheten att i framtiden prova olika slags av narkotika ökar tvärtom något hos gruppen som *inte* deltagit i programmet med frivilliga drogtester. Utifrån denna undersökning är det sålunda svårt att se att försöket med frivilliga drogtester haft någon entydigt preventiv effekt på Sandåkerskolans elever. En minoritet av de elever som uppgett sig ha provat narkotika deltar vidare i programmet som sålunda inte direkt når de ungdomar på skolan som använder narkotika. En ökad skeptisk inställning till metoden kan även noteras, i synnerhet hos gruppen elever som *deltar* i programmet. Inte osannolikt är att inställningen till programmet påverkats av den mediala debatten om programmet samt av Skolinspektionens ställningstagande mot försöksverksamheten i Landskrona.

Resultaten av denna utvärdering bör tolkas med stor försiktighet. Förändringarna som kan ses sker inom en totalt sett liten grupp av elever och är oftast inte statistiskt säkerställda. Ett större urval elever och skolor krävs för att kunna uttala sig om frivilliga drogtester på sikt är ett verksamt instrument i det drogpreventiva arbetet. Helst bör en eventuell framtida studie ha formen av en kontrollgruppsstudie där grupp med skolor som har frivilliga drogtester jämförs med en grupp skolor som inte har det.